

Auditórium

Összefoglaló Partha Dasgupta előadásáról

Rosanics Robin Péter

DOI: 10.14267/VILPOL2025.04.10

Partha Dasgupta indiai-brit, többszörösen kitüntetett és elimert közgazdász, a Cambridge-i Egyetem professzor emeritusa, akinek munkássága úttörőnek számít a modern közgazdaságtan történetében. Munkái főképp a környezet és a gazdasági rendszerek összefüggéseire irányulnak, ezáltal megoldani kívánva világunk égető kihívásait (pl. klímaválság). Kulcsszerepe volt és van a természeti tőke fogalmának középpontba állításáért, azáltal, hogy azt integrálta a mikro- és makrogazdasági modellekbe egyaránt. Mindennek fényében nem kis megtiszteltetés volt részéről, hogy gondolatait volt szíves megosztani személyesen is a Neumann János Egyetemen egy rövid előadásban.

Professzor Dasgupta a modern közgazdaságtan legnagyobb problémájaként a mikro- és makroökonómiai modellek hiányosságát azonosítja. Hiányzik belőlük a természeti tőke és az erkölcs. Az előbbi hiánya részben az útfüggőségből adódik a professzor szerint, ami alatt azt érti, hogy a közgazdászok, mint a legtöbb tudomány kutatói, mindig az elődjek munkájára építenek: fogják a régi modelleket és kicsit módosítják, ami rendben is lenne, csak hogy a közgazdaságtan esetében a modellek fundamentumával van a baj, azzal, hogy nem veszik figyelembe a természetet és a tényt, hogy a termeléshez természeti erőforrások kelljenek még a szolgáltatások esetében is. Persze ennek pótlására már születtek olyan modellkiegészítések, amik a termelési függvénybe integrálják a természeti tőkét, de ezek figyelmen kívül hagyták a tényt, hogy a természeti tőke egy méretható tényező (scale factor), azaz nem csupán egy input, ami kell a termeléshez, hanem egy rendszer (a természeti rendszer) integrálása a modellbe, amit, ha pusztítunk a termeléssel, csökkentjük a jövőben lehetséges termelést. Például, ha 2 °C-kal megemelkedik a Föld átlaghőmérséklete, az kihatással van a jövőbeni humán tőkére (betegségek száma nő), fizikai tőkére (infrastruktúra megrongálódása) és hatékonyságra (nő a hűtés energiaigénye) egyaránt. A növekedési modellek másik alapvető problémája a professzor szerint, hogy a természetről való leválás következik belőlük, mivel, ha elismerjük, hogy az emberiség fizikai és természeti erőforrásai végesek, akkor a végtelen növekedés feltételezése csak az emberi találékonyság

segítségével a leválás által képzelhető el, amit viszont az eddigi empiriák cáfoltak. Azonban ez nem azt jelenti, hogy Dr. Dasgupta ne lenne az emberi találékonyság híve, csupán azt jelenti, hogy nem kerget lehetetlen ábrándokat, és inkább az égető kérdésekre és tényekre szeretne választ adni.

De akkor hogyan is nézne ki egy olyan modell, ami a klasszikus elméletek főhiányosságait pótolja? Szerencsére a professzor már elkezdte ennek a kidolgozását, amit most röviden ismertetek is.

Az általános termelési függvény (Cobb-Douglas) így néz ki:

Ezzel szemben Dasgupta egyenlete így néz ki:

Ezen egyenletben az s a természeti rendszer állapotát (ami az felhasznált természeti tőkéből és a természet regenerációs képességéből számítható ki), az a technológiai, intézményi hatékonyságot, a K a fizikai tőkét, a H a humán tőkét, míg az N a természeti tőkét és Y a kibocsátást (pl. GDP) jelöli. Ez az egyenlet egyrészt azt mondja, hogy a termelés nem lehetséges természeti tőke nélkül, azaz a gazdaság teljes leválása a természetről nem lehetséges, mivel, ha az $N = 0$, akkor $Y = 0$. Másrészt a természetet méretható tényezőként (scale factor) kezeli azáltal, hogy a természeti tőke felhasználását nemcsak a termelést növelő tényezőként, hanem annak határt szabó tényezőként is kezeli az s -en keresztül. Így tehát sikerült Dr. Dasguptának kijavítania a főáramú modell két alapvető hibáját a természeti tőke kapcsán.

Ugyanakkor a professzor fontosnak véli, hogy a modell hiányosságát nem lenne illendő azok megalkotóira fogni, és ezért őket hibáztatni, mivel egészen más korban és környezetben dolgozták ki azokat. Ennek kapcsán említette meg Robert Solow nevét, akivel professzor Dasgupta rendszeresen levelezett, és bár voltak nézeteltéréseik, de Solow a Dasguptának címzett leveleit általában azzal fejezte be, hogy élvezze az élet apró örömeit (pl. a virágokat), amire Dr. Dasgupta úgy tekintett, mint annak elismerésére, hogy jó úton jár a közgazdasági munkájában. Ez azt is mutatja, hogy a modellek megalkotói nem zárkóztak el teljesen azok újragondolásától.

Ez az anekdota át is vezet a professzor másik fő problémájához a jelenlegi gazdasági modellekkel és politikákkal kapcsolatban. Ez pedig, amire korábban úgy utaltam, mint az erkölcs hiánya. Ez egy rossz célkitűzésből ered a professzor szerint, mivel a főáramú elméletek és a gazdaságpolitikák fő célja a GDP növelése, és nem a jólété, ami azt jelenti, hogy akkor is növekedünk, ha az csökkenti a jólétet, például a természet pusztítása által. Ebből egyébként következik a professzor egy másik fontos állítása is, hogy a természet nem csupán termelési input, hanem önmagában is érték, jóléti elem. Összegezve, a professzor azt tartaná fontosnak, hogy újradefiniáljuk a gazdaságpolitikák célját.

Partha Dasgupta előadása igen motiváló és előremutató volt. Strukturáltan, élvezetesen és tudományosan definiálta a modern gazdaság fő környezeti problémáit, amire részben megoldást kínált az új modelljei által, másrészt irányt mutatott a jövő közgazdászai és döntéshozói számára.

Ugyanakkor Dasgupta a gazdaság természetéről való leválásánál kicsit leegyszerűsítve fogalmazott. Bár az igaz, hogy a termeléshez szükség van természeti tőkére minden esetben, de ezen belül is meg kell különböztetni fix és változó költséget, mivel a fix termelési költség nyilván nem lehet nulla, de a változó költség a hatékonyság növekedése által akár meg is közelítheti a nullát, ilyen módon pedig véges természeti erőforrásból ideális esetben még el is lehetne érni a végtelen növekedést. Mindazonáltal a professzor mondanivalója és szakmai munkássága rendkívül fontos és értékes a közgazdaságtan számára, és nagy megtiszteltetés volt őt Budapesten fogadni.